

конного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах або використання таких коштів для придбання об'єктів майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб, або використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

Згідно з цією нормою, слід перевіряти, доказувати чи спростовувати всі фінансові операції. А хіба ж це можливо? Чи є на сьогодні у держави такі можливості (кошти, сили, засоби)? Напевно, ні. Тоді такі перевірки будуть провадитись за заявами, надуманими мотивами тощо. До чого це призведе – здогадатися не важко. За такі операції не може бути відповідальності, коли на такі перевірки будуть спрямовані навіть усі сили правоохоронних органів, якщо це без доказів того, що ці кошти здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів.

Тоді виникає логічне запитання. Навіщо ж тоді подвійна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин і за розміщення фінансових коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів?

Шкідливість заборони у ст. 306 КК України не тільки в тому, що вона паралізує фінансово-кредитну діяльність, але й безпідставно встановлює кримінальну відповідальність, оскільки давно доведено і зрозуміло, що вчинення навіть злочинних дій, які передбачені Кримінальним кодексом, відносно викраденого майна (наприклад, знищення викраденого – ст.194 КК) кримінальна відповідальність може наставати лише за викрадення і не може – за знищення цього ж майна [3, с. 76].

Боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів потрібно обов'язково посилювати, але не такими методами і ціною. Тут негативні наслідки кримінально-правової новели набагато перевищують її позитивні можливості та ефективність. Вищезазначене дає можливість дійти висновку про те, що перш ніж приймати той чи інший закон, треба його всіляко проаналізувати та вивчити можливі суспільні наслідки дії такого закону.

Це дасть можливість з'ясувати його користь для держави і суспільства та забезпечити конституційні права і свободи людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Принс А. Преступность и репрессия: Уголовно-юридический очерк. – М., 1898.
2. Москвин С.А. Г. Спенсер против тоталитаризма // Социологические исследования. – 1992. – № 2. – С. 125-136.
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про розкрадання державного та колективного майна: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 вересня 1981 р. № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних та цивільних справах. – К., 1995. – С. 76.

Надійшла до редакції 23.05.2011

ЦУРКАН О.В., здобувач
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 351.74.08

ВПЛИВ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ УСТАЛЕНОСТІ НА ФАХОВУ ПІДГОТОВКУ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Стаття присвячена розкриттю професійної усталеності працівника міліції, що відображає сукупність цілей, які висуває перед собою співробітник у професійній діяльності, а також засоби їх досягнення.

Ключові слова: професійне становлення, правоохоронець, професійна усталеність, професіоналізм, службова діяльність, спрямованість правоохоронця, світогляд особистості правоохоронця, особливості діяльності правоохоронця, професійно значимі якості.

Стаття посвящена раскрытию профессиональной устойчивости сотрудника милиции, отображающей совокупность целей, которые выдвигает перед собой сотрудник в професси-

ональної діяльності, а також средства их достижения.

Ключевые слова: профессиональное становление, правоохранитель, профессиональная устойчивость, профессионализм, служебная деятельность, направленность правоохранителя, мировоззрение личности правоохранителя, особенности деятельности правоохранителя, профессионально значимые качества.

The article deals with disclosure of professional stability of the police worker, which reflects the totality of goals, which the police worker defines in his professional activity, and also means for their achievement.

Keywords: professional formation, police worker, professional stability, professionalism, official activity, direction of the police worker, world outlook of the police worker personality, features of the police worker activity, professionally important features.

Реалії сьогодення змушують заклади освіти МВС вести пошуки нових форм і методів роботи, побудови організаційної структури системи навчання з метою вжиття додаткових заходів, спрямованих на ефективне забезпечення правопорядку, захист конституційних прав громадян та активізацію боротьби зі злочинністю. Вимоги до підготовки професіоналів системи МВС якісно змінюються: навчальний заклад покликаний не тільки дати визначену програмою суму знань майбутньому працівнику ОВС, але й навчити мислити творчо, нестандартно, навчати вмінню приймати швидкі і єдино правильні рішення часом у складних, екстремальних ситуаціях, стійко долати труднощі та тимчасові невдачі у службовій діяльності. У зв'язку з цим необхідно радикально змінити систему підготовки рядового та начальницького складу ОВС, адже саме у процесі навчання у навчальному закладі закладаються основи професійної майстерності майбутнього фахівця ОВС. Швидке зростання професійної майстерності забезпечується не тільки наявністю професійних здібностей, але й професійною усталеністю діяльності ОВС, що виступає однією з важливих її характеристик.

Зазначений аспект професійної підготовки правників не можна вважати малодослідженим у науці. Цю проблему впродовж останніх років розглядали під різним кутом зору російські дослідники В. Бабаєв, С. Комаров, В. Лазарєв, А. Малько, М. Матузов та цілий ряд українських дослідників, зокрема, Т. Андрусак, В. Бабкін, І. Ільїн, В. Копейчиков, В. Котюк, О. Мельничук та інші.

Мета даної статті полягає у дослідженні професійної усталеності як синтезу властивостей і якостей особистості правоохоронця, що дає можливість упевнено, самостійно, без емоційного напруження виконувати свою професійну діяльність у різних, часом непередбачуваних умовах впродовж усієї професійної діяльності з мінімальними помилками.

Головну роль у структурі професійної усталеності співробітника органів внутрішніх справ відіграє спрямованість, яка відображає сукупність цілей, що висуває перед собою дана особа у професійній діяльності, а також засоби їх досягнення. Спрямованість практично цілком зумовлена соціально, формується та перебудовується під впливом виховання. До неї входять бажання, інтереси, потяги, ідеали, переконання, світогляд особистості.

На нашу думку, під спрямованістю працівника органів внутрішніх справ необхідно розуміти:

а) ідейну спрямованість, що визначається цілями й завданнями служби і проявляється у вмінні на високому професійному рівні вирішувати службові завдання. Працівник органів внутрішніх справ повинен насамперед бути носієм законності, характеризуватися високими моральними якостями, глибокою переконаністю та ідейністю, громадською активністю. Зважаючи на ту величезну роль, яку відіграє особистість співробітника органів внутрішніх справ як вихователя у процесі служби, неможливо говорити про професійну усталеність міліціонера, який не володіє ідейною спрямованістю й моральною усталеністю;

б) професійну спрямованість діяльності працівника органів внутрішніх справ, що визначається правоохоронною спрямованістю ще у шкільний період, звідси – зростання ролі профорієнтації та профвідбору до ВНЗ системи Міністерства внутрішніх справ. Правоохоронна спрямованість проявляється у прагненні стати на захист закону, правопорядку та справедливості. Для цієї спрямованості характерна достатньо усвідомлена та емоційно виражена орієнтація особистості на правоохоронну діяльність. У професійній спрямованості співробітника розрізняють дві сфери: загальну професійну та спеціальну професійну. Перша пов'язана з приналежністю працівника до державної служби та правоохоронних органів загалом. Вона визначає необхідність захисту державних інтересів, визнання завдань правоохоронних органів. Спеціальна

професійна спрямованість пов'язана з приналежністю до органів внутрішніх справ, конкретної служби та підрозділу. Адекватно сформована професійна спрямованість передбачає внутрішнє прийняття своєї професії, стійке позитивне емоційне ставлення до неї, професійну гордість. Вона забезпечує гармонійне поєднання конкретних мотивів поведінки працівника, їх системний характер. Серед них присутні мотиви, пов'язані з:

- об'єктивним змістом діяльності (особиста участь у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні правопорядку, захисті прав громадян тощо);
- зовнішніми атрибутами діяльності, умовами її виконання (можливість застосування владних повноважень, престижність, наявність особливої форми тощо);
- діяльністю як засобом вирішення матеріально-побутових проблем та задоволення особистих потреб.

Міліціонер як майстер своєї справи – це людина, яка за покликанням стоїть на сторожі закону. У правоохоронній професії йдеться не просто про відчуття «тут скоєно правопорушення» – це, в принципі, може побачити кожна людина. Натомість досвідчений працівник органів внутрішніх справ відчуває негайну потребу стати на захист скривджених, ображених, врешті-решт, на захист справедливості і законності. Справжній міліціонер завжди готовий до цього. По суті, таким чином проявляється справжня турбота про людей. Оволодіння правоохоронною майстерністю починається саме з набуття вміння встановлювати контакти з оточуючими людьми. При цьому шана до людей має поєднуватися з високою вимогливістю до них, яка ґрунтується на повазі до особистості громадянина, увазі до нього. Сучасні люди характеризуються підвищеним почуттям власної гідності, бажанням самоутвердитися, бути незалежними у вчинках, а міліціонерові потрібно не зачіпати ці якості, а надати їм потрібного соціального забарвлення, спрямованого на використання їх у своїй службовій діяльності;

в) пізнавальну спрямованість, яка характеризується систематичним підвищенням кваліфікації працівника правоохоронних органів, самоосвітою. Ця спрямованість має на увазі і постійний пошук співробітником органів внутрішніх справ нових форм і методів роботи, постійну незадоволеність собою, бажання розширювати й поглиблювати свої знання навколишнього світу (не тільки зі своєї спеціальності). Така пізнавальна спрямованість має великий вплив на підлеглих та громадян. Вони повинні бачити в міліціонерові ерудовану, високоосвічену людину, а ці якості викликають повагу до нього. Наприклад, найбільш повно це може проявлятися у специфіці служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах неповнолітніх [1, с. 112-116].

Особливо діти відчувають потребу у старшому товаришеві, до якого вони могли б звернутися з найрізноманітнішими запитаннями, і якщо таким стає курсант-стажист або молодий офіцер міліції (яким це легше зробити у зв'язку з невеликою різницею у віці), то від цього вирають і діти, і працівник органів внутрішніх справ. Діти – тому, що знаходять необхідне їм спілкування зі старшою за віком людиною і можуть заповнити відсутність тих контактів, котрих їм не вистачає в сім'ї або в школі. Молоді співробітники органів внутрішніх справ – тому, що тісне спілкування з дітьми допомагає краще їх пізнати не тільки як потенційних правопорушників, а й як осіб, які розвиваються, з їх запитамі, інтересами, ідеалами тощо. Такого роду інформація лежить в основі індивідуального підходу до дітей і дає можливість виявити, спрямувати, а також впливати на інтереси та здібності дітей та їх правове виховання.

Саме професійна усталеність дозволяє курсантам і недавнім випускникам навчальних закладів МВС швидко адаптуватися в умовах практичної служби, приймати оптимальні рішення в складних ситуаціях, зберігати витримку і самовладання. Однак до теперішнього часу проблема впливу професійної усталеності працівника ОВС на досягнення ним певного рівня професійної майстерності всесторонньо не вивчена, також не вивчений вплив такого роду усталеності на розвиток спеціальних здібностей майбутніх співробітників ОВС, а саме як ці здібності сприяють більш успішному оволодінню таємницями фахової підготовки та спеціальними знаннями, що у свою чергу впливає на ріст професійної майстерності. Подібні проблеми досліджені, зокрема, стосовно діяльності учителя в наукових працях професорів Південноукраїнського педагогічного університету Р.І. Хмелюк та З.Н. Курлянд [1, с. 63-67]. Також недостатньо вивчені можливості навчального процесу у формуванні професійної усталеності. Для цього необхідне знання структури професійної усталеності, тобто її компонентів.

Процес професійного становлення особистості, на думку З.Н. Курлянд, можна розгляда-

ти як систему, проте будь-яка система складається з цілого ряду стійких якостей, які проявляються в здатності зберігати свій стан в умовах перемінного середовища. Одночасно всередині самої системи існує низка змінних якостей, завдяки чому виникає перехід від одного відносно стійкого стану до іншого.

На нашу думку, під професійною усталеністю працівника органів внутрішніх справ необхідно розуміти синтез властивостей і якостей його особистості, що дає можливість упевнено, самостійно, без емоційного напруження виконувати свою професійну діяльність у різних, часом непередбачуваних умовах упродовж всієї професійної діяльності з мінімальними помилками. Професійна усталеність у міліцейській діяльності насамперед передбачає здатність працівника ОВС не відхилятися від своїх особистісних установок, поглядів і переконань під час різноманітних впливів у процесі цієї діяльності, справжній міліціонер, майстер своєї справи передусім має бути людиною ідейно переконаною у верховенстві і справедливості закону. Така переконаність створює підґрунтя для формування ідейної спрямованості особистості міліціонера, яка й визначає його моральну усталеність як особистості. Крім ідейної спрямованості, що усталеність підсилюють такі якості особистості правоохоронця, як доброзичливість, тактовність, чуйність, товариськість, справедливість, наполегливість, цілеспрямованість тощо.

Працівник органів внутрішніх справ, як учитель та священик, діяльність яких завжди здійснюється на очах у всієї громадськості, несе подвійну відповідальність за свої якості особистості, за свій характер, оскільки, крім умови успішності правоохоронної діяльності, його характер, якості особистості виступають зразком, еталоном для оточуючих громадян. Тому зовсім недопустимі для працівника органів внутрішніх справ аморальні якості, негативні риси характеру, тобто елементи моральної неусталеності. З огляду на це, моральна усталеність виступає необхідним компонентом професійної усталеності працівника ОВС.

Для збереження професійної усталеності працівника ОВС необхідна також і висока фізична працездатність, яка неможлива без достатньої ґрунтовної фізичної підготовки. В даному разі фізична усталеність виступає важливим компонентом професійної усталеності працівника органів внутрішніх справ. На жаль, не кожний міліціонер усвідомлює необхідність фізичного вдосконалення, набуття навичок фізичної культури, зокрема, рукопашного бою, для успішного оволодіння міліцейською професією, адже без фізичної усталеності, яка проявляється в силі, витривалості, швидкості, усталеності перебігу психофізичних процесів, в пониженні порогів утомлюваності, неможливо швидко стати міліціонером-професіоналом.

Основна складність адаптації до служби в практичних органах внутрішніх справ недавніх випускників закладів освіти системи МВС (а також курсантів-стажистів) полягає в тому, що в процесі службової діяльності їм доводиться розв'язувати безліч ситуаційних, психологічних, педагогічних завдань, які вимагають врахування вікових, індивідуальних, ставевих, професійних, кримінально-досвідних відмінностей оточуючих громадян, вміння правильно оцінювати їхні вчинки та почуття. Усе це пов'язане з емоційною напруженістю. Підвищення емоційної напруженості негативно відображається на результатах діяльності та проявляється в роздратуванні, підвищеній втомлюваності, занепокоєнні, пригніченому настрої. З'являються почуття непевності, страху, послаблення уваги, підвищена ранимість і зворушливість тощо [3, с. 17-19].

Причинами такої емоційної напруженості можуть бути: надмірна емоційна збудливість, нерівноваженість; недостатній рівень розвитку професійних здібностей, знань, навичок та умінь, які необхідні для успішної службової діяльності; недостатній рівень розвитку професійної усталеності в міліцейській діяльності. Необхідно навчити курсантів керувати своїм емоційним станом – формувати здатність контролювати причини емоцій, набувати вмінь передбачати ситуацію, що викликає ті чи інші емоції.

Деякі автори [4, с. 88-91] розуміють емоційну усталеність як здатність індивіда керувати своїм емоційним станом для збереження високої працездатності та ефективності діяльності. Але в цій інтерпретації емоційна усталеність виступає як психологічний компонент збереження ефективності діяльності. На нашу думку, більш чітко висловлюється К.В. Осетров [5, с. 66-68], який стверджує, що з самого визначення усталеності ефективності діяльності, яка протікає в напруженому ритмі, випливає, що залежить вона від інтегративної особистісної здібності, до котрої в якості компонентів належать емоційні, вольові, інтелектуальні та мотиваційні процеси. Отже, йдеться не про емоційну, а про психологічну усталеність як про більш широке поняття. І

емоційна усталеність, й усталеність психологічна виступають важливими компонентами професійної усталеності працівника ОВС.

Професійна усталеність у службовій діяльності визначає успішність діяльності працівника ОВС, викликає впевненість у своїх силах. Ця усталеність – не природжена даність. Вона залежить від уміння свідомо керувати діяльністю, створювати оптимальний режим роботи, регулювати свої емоційні стани.

На наш погляд, поняття професійної усталеності в діяльності працівника ОВС включає як емоційну усталеність, так і психологічну. Ці поняття взаємопов'язані між собою, але поняття професійної усталеності ширше і не співпадає навіть з поняттям психологічної усталеності. Так для професійної усталеності працівника ОВС необхідні спеціальні знання, вміння та навички у межах обраного фаху, котрі не є компонентами психологічної усталеності, але необхідні як висококваліфікованому професіоналу. Професійна усталеність працівника ОВС формується як синтез властивостей та якостей особистості, і рівень її може бути змінений за допомогою свідомої, цілеспрямованої роботи, яка враховує індивідуальні особливості особистості і проводиться в професійній діяльності або в діяльності, що максимально моделює таку [6, с. 76-77].

Немає підстав заперечувати роль властивостей нервової системи у формуванні професійної усталеності. Сила й слабкість нервової системи можуть бути враховані для вироблення оптимальної поведінки професіонала і змінюватися під впливом цілеспрямованих дій. Отже, психічне навантаження потрібно дозувати і підтримувати на тому рівні, який забезпечить кожному індивіду оптимальну працездатність. Витривалість нервової системи не безмежна, при цьому далеко не кожна людина знає свої можливості, особливо в дозуванні психічних навантажень, вміє вчасно опановувати себе, правильно оцінювати свої сили й знаходити той оптимальний стиль поведінки, який забезпечить успішність діяльності. Стабільність емоційного збудження в поєднанні зі свідомим управлінням емоційним станом – одна з важливих умов надійності збереження психологічної усталеності й фізичної працездатності в екстремальних мовах, і, значить, вона забезпечує професійну усталеність діяльності. До речі, для діяльності ОВС цей взаємозв'язок особливо вагомий.

Велику помилку допускають ті недавні випускники навчального закладу МВС або курсанти-стажисти, які „дають вихід” своїм негативним емоціям у присутності колег, підлеглих, сторонніх, близьких: кричать, дратуються з найменшого приводу, звертають на них справжню лавину нарікань, а інколи і лайки. Ні зростанню професійної майстерності, ні встановленню контактів із громадянами, від яких конче потрібно отримати інформацію, ні звичайній діловій обстановці з високими результатами така „регуляція” не сприяє. Крик та лайка тільки вказують на безсилля працівника ОВС, а також викликають відповідні негативні емоції. При цьому не тільки погіршуються взаємовідносини з оточуючими та знижуються результати службової діяльності, а й з'являється негативне ставлення до своєї професії. „Скидати” негативні емоції психологи рекомендують займаючись спортом, фізичною працею, а також прогулянками на лоні природи, читанням художньої літератури, відвідуванням театрів, музеїв тощо.

Важливою рисою діяльності працівників ОВС є її публічний характер. Окремі вчинки, стиль поведінки, зовнішній вигляд співробітника – все привертає увагу оточення, є предметом зацікавленого обговорення та суб'єктивних оцінок. Ця обставина не повинна суттєво погіршувати виконання оперативно-службових завдань.

Доволі часто ситуаціям, в яких опиняється співробітник ОВС, притаманна яскрава конфліктність, зумовлена брутальністю та провокаційними діями, до яких удаються правопорушники. Значна ймовірність агресивної поведінки, нападів, тілесних ушкоджень, особливо при затриманні злочинців, забезпеченні громадського порядку. Тобто небезпека є постійним потенційним елементом повсякденної професійної діяльності працівника органів внутрішніх справ за будь-яких умов.

Конфліктність спілкування, агресивність виступають психотравмуючими факторами. До таких же належать і деякі зовнішні умови виконання професійної діяльності – трупи, кров, страждання потерпілих тощо. Все це надає діяльності працівників органів внутрішніх справ значної емоційно-психологічної напруженості, негативно впливає на їх особистість.

Отже, особливості діяльності працівників органів внутрішніх справ передбачають наявність у них певних вихідних якостей, які формуються під впливом навчання, праці, інших обставин життя. Ці якості виступають передумовою оволодіння професійною діяльністю. У цьому процесі виникають певні особистісні зміни, розвиваються і вдосконалюються професійно значущі якості, здійснюється становлення особистості працівника органів внутрішніх справ, однією з важливих характеристик якої виступає професійна усталеність.

Підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що професійна усталеність працівника органів внутрішніх справ охоплює такі компоненти: моральну, фізичну та психологічну усталеність. Для професії міліціонера важливими є всі компоненти усталеності, тому що вони сприяють становленню особистості як професіонала.

Список використаної літератури:

1. Манжула А., Невесолов Д. Проблеми кадрової політики та принципи організаційно-правової роботи з кадрами в органах внутрішніх справ // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 5. – С. 112-116.
2. Курлянд З.Н. Развитие педагогических способностей студентов педвузов как средство совершенствования их профессиональной подготовки: Дис. ... канд. пед. наук. – Одесса, 1985.
3. Авдеев В.В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников органов внутренних дел в экстремальных ситуациях. – М., 1988. – 46 с.
4. Марищук В.Л. К вопросу об эмоциональной устойчивости курсантов-лётчиков и возможности её совершенствования с применением средств физической подготовки: Дис. ... канд. пед. наук. – Л., 1964.
5. Осетров К.В. Структура психологической устойчивости оператора: Дис. ... канд. психол. наук. – М., 1987.
6. Професійна психологія в органах внутрішніх справ. Загальна частина: Курс лекцій / В.Г. Андросюк, Г.О. Юхновець, Л.І. Казміренко, В.С. Медведєв. – К., 1995.

Надійшла до редакції 26.04.2011

